

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 90 1969

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ.

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Tideström, Gunnar Brandell

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Hällbyg. 34 c, 752 28 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1970

arvet på modernet kombinerat med fädernets tyska element ha verkat förlösande!

Boken är magnifikt illustrerad, dessutom prisbillig. Förste bibliotekarien vid Kungl. Bibl. Erik Eriksson som gjort urvalet av illustrationer är att lovprisa liksom förlagets generositet.

Ulf Wittrock

Albert S. Gérard: *English Romantic Poetry. Ethos, Structure, and Symbol in Coleridge, Wordsworth, Shelley, and Keats*. University of California Press 1968.

I sin översiktsartikel »Romanticism Re-examined» (1963) karakteriserade Welles lite surt de resultat som Albert Gérard nått i sina försök att definiera romantiken som inte särdeles nya; men han uttalade samtidigt den uppfattningen att Gérards forskning givit välkommen bekräftelse åt färska studier i romantisk teori som t. ex. M. H. Abrams' »The Mirror and the Lamp».

Gérards »L'idée romantique de la poésie en Angleterre» utgavs 1955. Utom detta arbete har Gérard under de sista tjugo åren publicerat ett betydande antal artiklar om engelsk romantisk litteratur, och ett flertal av dem har han nu, ofta i avsevärt bearbetad form, sammanfört i bokform. Han säger modest i sitt inledningskapitel, att den moderna kritikens olika metodiska grepp applicerats så grundligt på de romantiska mästerverken att man inte skall vänta några förbluffande nya tolkningar. Men han vänder sig samtidigt mot en som han tycker utbredd tendens att vid analys av längre dikter koncentrera uppmärksamheten på dessas mest vältaliga partier och explicit uttryckta tankegångar, till förfång för helhetsbilden, och det är bland annat denna tendens han avser att motarbeta genom sina undersökningar.

Det kan från början sägas att hans bok utgör ett mycket väl genomtänkt och ytterst stimulerande bidrag till studiet av engelsk romantisk dikning, även om den innehåller en del tolkningar som man kan ifrågasätta giltigheten av; dessutom att den inte består av ett enkelt hopplock av skilda studier utan bygger på en helhetssyn — väl en som innehåller vissa generaliseringar och renodling av en del synsätt, men som ändå ger mycket till förståelsen av de behandlade dikterna och engelsk romantik överhuvud taget.

Ett av syftena med arbetet är att noggrant undersöka vissa dikters struktur; men inte som självändamål, och inte med ett slumpvis val av undersökningsobjekt. Gérards utgångspunkt är att se den huvudsakliga impulsen till roman-

tikernas inspiration som längtan till det som är bortom vardagens verklighet, drömmen om det fulländade, tron på helhet och alltings samhörighet. Denna längtan, säger han, tedde sig inte för romantikerna som något utopiskt inbillningsfoster utan var grundad på en intuitiv ontologisk bild av kosmisk enhet, en bild som hos de engelska romantikerna fick sina mest kategoriska uttryck i deras tidiga dikning. Dikterna bärs ofta upp av ett profetiskt hävdande av sådana sanningar — men ofta finns där en underton av osäkerhet, tvivel eller vanda. Poeterna mognar efter hand till allt djupare insikt om den mänskliga tillvarons ofrånkomliga villkor, om diskrepansen mellan ideal och verklighet; men hos de engelska romantikerna (i motsats till de tyska, hävdar Gérard) finner man beslutsamhet att lösa dilemmat i stället för att gå udenom. Mycket av Wordsworths, Coleridges, Shelleys och Keats' poesi (Byron befattar Gérard sig inte med) bottnar i envisa försök att pröva giltigheten i deras kosmiska vision och att dra upp gränslinjer mellan en objektiv bild av tillvaron och deras eget önsketänkande. Deras dikning går i riktning mot accepterande av klyftan ideal-verklighet: de fastnar inte i romantisk ironi, de söker komma över eskapistisk dödslängtan. Wordsworth och Coleridge finner en lösning i religiös idealism, Shelley och Keats hävdar skönheten som ett svar på tillvarons ondska och lidande, Shelley ser det dessutom som människans storhet att hon kan bli fruktbart medveten om förändringslagens lag.

De dikter som Gérard undersöker tillhör två kategorier, som han kallar »poems of perplexity» och »poems of reconciliation», beteckningar som förklaras av ovanstående resumé. Vad han först och främst, i likhet med flera andra romantikforskare, vill trycka på är att det alltså ligger en genomtänkt livsyn i romantikernas dikter, och att verken dessutom bärs upp av ett formmedvetande som visserligen inte tror på fastlåsning i stränga regler men som ändå är klart fattat (och klart uttryckt t. ex. i Wordsworths företal till »Lyrical Ballads»). Han vill sedan illustrera hur fundamentalt dialektisk och dramatisk den romantiska diktingen ofta är, hur den svänger mellan tro och tvivel, vision och realitet, och hur detta avsätter sig i en oscillerande struktur, ett regelbundet mönster av expansion och kontraktion: med utgångspunkt i skaldens jag, i riktning mot kosmisk vision, och så tillbaka till jaget. Det som kan te sig som snäv självupptagenhet bör i stället ses som ett utslag av skaldernas känsla för alltings samhörighet. Särskilt Coleridge var angelägen att rättfärdiga sin attityd: han fattade intresset för det egna jagets problem som den

nödvändiga utgångspunkten för den skapande människans utforskning av sambandet mellan individ och universum.

Gérards undersökning syftar ytterst till att reda ut det intrikata samspelet mellan symbol och betecknat föremål, mellan universellt och konkret, realistisk beskrivning och bakomliggande betydelse. De dikter som han undersöker är Coleridges »The Eolian Harp» och några andra av »the conversational poems»; vidare Wordsworths »The Thorn», »Resolution and Independence» och Tintern Abbey-dikten, Shelleys »Alastor» och »Ode to the West Wind», samt av Keats slutligen sista sången ur »Endymion», »Epistle to John Hamilton Reynolds» och »Ode on a Grecian Urn». Han skriver väl och med kritisk precision, han förefaller aldrig att övertolka den biografiska bakgrund som han (sparsamt) använder till belysning av dikternas problematik, och det han säger verkar ofta övertygande, hela tiden tänkvårt. Personligen finner jag analyserna av Coleridge-dikterna samt av »Resolution and Independence» och »Alastor» mest givande. I fråga om »Tintern Abbey» verkar det nog som om Gérard överbetonar de få uttryck för gardering, för medvetande om subjektiv tolkning av erfarenhetsstoffet, som Wordsworth ger; i fråga om »The Thorn» tror jag man utan orättvisa kan hävda att han ger en alltför subtil tolkning av den roll som Wordsworths berättare spelar. På så sätt gör han dikten djupare än man lättligen uppfattar den, och något liknande kan sägas gälla om Endymion-tolkningen. Man skall inte blunda för att Gérard strävar efter att bidra till upprättelse för romantikerna efter den nedvärdering som de i engelsk kritik ett bra tag fick lida på bekostnad av metafysikerna och nyklassicisterna. Hans slutsidor har en liten diskret udd riktad mot nedvärderarna. Efter att en sista gång ha hävdad att de engelska romantikerna med framgång motstod frestelsen att vara formlösa lika väl som de mestod extrem idealism och egocentricitet, säger han: »It is one of the life-giving paradoxes of literary history that the present-day revaluation of romanticism... could not have been accomplished if the twentieth-century reaction against romanticism had not renewed critical interest in the classical problem of formal structure...»

Det måste nog sägas att Gérard har en tendens att vara mycket generöst överseende med partier i vissa av dikterna som det är svårt att inte uppfatta som barnsligt omogna eller olidligt självupptagna. Men att han effektivt bidragit till omvärdering av och fördjupad förståelse för romantisk dikt är ställt utom allt tvivel.

Erik Frykman

Albert J. LaValley: *Carlyle and the Idea of the Modern. Studies in Carlyle's Prophetic Literature and Its Relation to Blake, Nietzsche, Marx, and Others*. Yale University Press, New Haven and London, 1968.

Hur mycket man än kan uppskatta vissa sidor av Carlyles språkkonst och tankevärld läser man honom aldrig utan rysningar över det halvgenomtänkta, det floskulösa och — i några av de senare verken — det uppjagat antidemokratiska hos honom. Rysningar framkallade av språklig yvighet inställer sig också vid läsandet av Albert J. LaValleys i många stycken förtjänstfulla studie. Företalet — i vilket förf. bl. a. tackar arton namngivna studenter som varit med honom och druckit öl efter seminarierna — vittnar om en viss självvironisk medvetenhet om fallenhet för något carlyleskt i meddelelsebehovet, och det är inte utan att boken håller vad företalet hotar med. Här finns meningar som man läser mer än en gång, och inte för nöjes skull: »... Carlyle's literalization of such notions whenever he opts for the actual realization of this vision, without the mediation of the aesthetic vision as prior, makes them seem filled with the lust for power.» (sid. 231) Hur många gånger favoritordet »problematic» i en allt annan än vanlig betydelse förekommer är svårt att säga. Det är skada med denna ställvis uppträdande jargong, ty i stort sett är författarens framställning av de carlyleska idéernas framväxt och utveckling klar och tuktad.

Det är en stor och mäktig uppgift han föresatt sig, och hans i inledningen angivna syfte är inte närmast en idéundersökning utan vad han kallar en ingående estetisk studie över ton, stil och författarframtoning i verken samt dessutom en analys av Carlyles roll som problemdryftande profet i jämförelse med bland andra Blake, Marx och Nietzsche. LaValley har velat se Carlyle som exponent för övergången till ett »modernt» betraktelsesätt av tillvaron och det konstnärliga skapandet, nämligen det som Lionel Trilling (väl generaliserande) talade om i en uppsats i samlingsvolymen *Romanticism Reconsidered* (1963): livsbejakelseprincipen bakom det konstnärliga skapandet ersätts av en grundsyn av obehag och lidande. (Trilling själv satte den definitiva gränsen vid Dostojevski, LaValley vill alltså här se Carlyle som övergångsgestalt från och med Sartor Resartus.)

Onekigen finns hos LaValley goda iakttagelser och sammanfattningar om var Carlyle står i förhållande till några andra utforskare av sambanden mellan individ och samhälle; men man har närmast ett intryck av exkurser, ibland av överskottsmaterial, som då förf. ger en lång och för övrigt mycket distinkt analys av Conrads